

Tidsskriftoversigt 1975. Ved Gerd Callesen

I *Årbog for dansk skolehistorie* 1975 har Olaf Ries offentliggjort en undersøgelse af »Den københavnske mellemskole 1908 - 1913. En undersøgelse af elevernes sociale tilhørsforhold« (s. 45-62). Mellemskolen oprettedes i 1904, 1908 var det første hold færdig. Undersøgelsen viser noget om den »skæve« sociale rekruttering i den nye skole - arbejderbørnene var selvfølgelig langt underrepræsenterede. I *Erhvervshistorisk Årbog* 1974 beskriver Chr. R. Jansen og Erik Korr Johansen deres igangværende undersøgelse om arbejdsløsheden i anden halvdel af det 19. årh. Artiklen er udarbejdet til den internationale historikerkongres 1975. De beskriver især kildematerialets karakter og anvendelsesmuligheder og nogle af de foreløbige resultater - »Studiet af arbejdsløshed. Et forskningsprojekt om beskæftigelsesforholdene i Danmark i det 19. årh.« (s. 51 - 70).

I *Historisk tidsskrift* 1974 har Jørgen Sevaldsen fået trykt en artikel om »Det pædagogiske Venstre: Victor Pingel og forfatningskampen« (s. 232 - 270). Via Studenter-samfundet fik Pingel også forbindelse til arbejderbevægelsen - han blev officielt afskediget fra sin stilling som lærer ved Metropolitianskolen, fordi han havde haft kontakt med de tyske socialdemokrater ved deres illegale kongres i København 1883 - og der er et mindre afsnit om denne forbindelse. I 1975 - årgangen har Hans-Norbert Lahme fået trykt en lettere revideret og udvidet udgave af en tidligere på tysk trykt artikel om »Den danske IAA-Sektions forhistorie« (s. 321 - 332). Han forsøger i artiklen at systematisere forbindelserne mellem IAA og »Københavns Arbejderforening« hhv. medlemmer af denne forening. Hans Sode-Madsen skriver i *Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning* (nr. 3-1975) om »Indenrigsministeriets socialdepartement. Træk af udviklingen under ministeriet Zahle 1913-1920«. Han behandler især de radikales vellykkede forsøg på at integrere socialdemokraterne i regeringssamarbejdet og kommer på enkelte punkter ind på de socialdemokratiske forestillinger. Udviklingen fremmedes af at Stauning, som oprindeligt var minister u.p., skulle have et arbejdsområde (s. 166-188).

Henrik Bertelsens artikel om »Danmarks anerkendelse de jure af Sovjetunionen i juni 1924« i *Historie* (XI, 1975-2 s. 161 - 213) behandler hovedsagelig de diplomatiske forhold omkring denne anerkendelse. Han kommer dog også punktvis ind på arbejderbevægelsens rolle i denne sammenhæng og berører ligeledes de forskellige danske kapitalfraktioners indflydelse på det politiske spil bl.a. således »Da Transatlantisk Kompagni og Landmandsbanken var knust, syntes tiden omsider inde til fra regeringens side at anlægge en mere realistisk politik overfor Sovjet...« (s. 175). Men som Bertelsens fremhæver er det disse politiske og politisk-økonomiske problemer, der er de »dunkle punkter i de dansk-sovjetiske relationer i årene umiddelbart efter Oktoberrevolutionen« (s. 208).

Den jyske historiker offentliggør i sit 3. nr. 1974/75 (7. årg.) en artikel af Karin Hansen/Lars Torpe »Om marxistisk statsteori, keynesianisme og arbejderbevægelse - til en indkredsning af statsinterventionsproblematikken« (s. 7 - 95). Forfatterne vil bl.a. »diskutere problemerne omkring og betydningen af socialdemokratiernes overtagelse af den keynesianske teori« (s.9), som da også er et væsentligt punkt ved vurderingen af f.eks. det danske socialdemokrati efter 1945. Den anden artikel i heftet er af Gustav Bunzel, der bidrager med nogle »Kritiske elementer til en marxistisk statsteori« (s. 97 - 110).

Kontext nr. 25-27, april 1975, har som fællestitel »arbejderbevægelse og klassebevidsthed«. Hefet indeholder en redaktionel indledning, der bl.a. beskæftiger sig med forholdet mellem marxisme og studiet af arbejderbevægelsens historie (s. 3-11), artikler af Lars Nevald »Efterrationalisering« (s. 13-37), John Mortensen »Lyt til hvad jeres

tillidsmænd siger, og følg deres paroler« (s. 38-83), Ebbe Sønderriis »Folkets vilje - landets lov« (s. 85 - 112), Anette Steen Pedersen/Nils Rasmussen/Palle Rasmussen »Klassebevidsthed og konjunkturforløb« (s. 114-137) og Jens Hougaard »Et institutionaliseret projekt handlede om overenskomstsituationen i 1956 og der gives en »kort opsummering af 56-projektets resultater«. Pedersen m.fl.s artikel er en kritiske anmeldelse af Ole Marquardts bog »Konjunkturforløb og klassebevidsthed«. De andre tre artikler handler i en eller anden form om DKP. Ebbe Sønderriis gennemgår meget grundigt bd. II af Ib Nørlunds »Det knager i samfundets fuger og bånd« og reducerer bogen til det den er: en dårlig skolingstekst »for den der vil skaffe sig viden om DKP's udvikling, strategi og efterrationalisering af sin egen forhistorie« (s. 11-12). Desværre falder han selv for noget han bebrejder Nørlund med rette: bogens mange påstande, når han skriver »Alle og enhver ved at handelsforholdene mellem Sovjetunionen og de østeuropæiske lande er ulige til Sovjetunionens fordel.« Punktum. Væsentlig for bogen er at »den faglige politiks problemer anses ikke for særlig væsentlige i en partihistorie« (s. 107). Det fører til en vigtig erkendelse i Lars Nevalds artikel »Når mobiliseringen (af arbejderne) ikke har kørt omkring en politisering af de faglige kampe (i 1954-56) i deres egenart, og når den solide og brede forankring således mangler, så slår nederlaget i udenrigsperspektivet (som Stalinmytens fald, Ungarn osv.) ind som et fremmedlegeme, men et legeme med så større lammende effekt« (s. 31), eller med andre ord DKP's forankring på arbejdspladserne var ikke meget bevendt, som man kan se af dets isolering senerehen. For havde DKP virkelig ført en revolutionær arbejderpolitik, så kunne det ikke være blevet isoleret pga. udenrigspolitiske forhold. John Mortensen følger dette op med en artikel om »DKP, nærmere bestemt i forhold til overenskomsten og storstrejken i 1956« (s. 38). Han går ud fra, »at det kampindhold, der har været i DKP's politik har været et for arbejderklassens egen kamp fremmed sådant«. Der er imidlertid en tendens til at ideologisere historien og DKP kan tage sig denne kritik forholdsvis let, fordi den snarere end at gengive DKP's positioner karikerer dem. Og karikaturerne er til dels dårlig underbygget. Det er alt i alt nærmere en politisk kritik med historisk materiale af aspekter af DKP's politik end en historisk-politisk analyse (det gælder også for Lars Nevald). Men begge artikler indeholder dog ansatser til sådanne, som dog ikke udbygges videre. Begge kunne lære en del af Steen Bille Larsens artikel i Proletar! nr. 9.

1 & 1 - tidsskrift for kritiske engelskstudier blev med sit sidste nummer dansksproget og fagkritisk. Dobbeltnummeret 9-10 (marts 1975) er et temanr. om »amerikansk venstrefløj: 1900-1940«. De tre artikler supplerer hinanden, men er selvfølgelig ikke noget helhedsbillede af den amerikanske venstrefløj i denne periode, hvad de heller ikke foregiver. Men det er udmærkede informationer og der er åbenbart - til trods for store vanskeligheder ved litteratur- og materialefremskaffelse - gennemgået en omfattende sekunderlitteratur. Det har været intentionen »at introducere og, forsøgsvis, at interpretere« (s. 99). Især Torben Ditlevsens artikel »Venstrekriftikken, de intellektuelle, og den progressive periode i USA« (s. 13-105) er en meget differentieret og informativ gennemgang. Anne Grete Holtoug/Lisbeth Kølster/Inga Lepke/Bodil Morgenstern når ikke op på samme niveau i deres »Den politiske og litterære venstrefløj i USA i mellemkrigstiden« (s. 107-63), det gøres der til dels rede for i den redaktionelle indledning (s. 3-12). Den sidste artikel af Grete Hvidt-Nielsen om »Krise og krisebekæmpelse i USA i mellemkrigstiden« (s. 165-94) giver en del af baggrunden for den 2. artikel. Artiklerne er til dels forsynet med udførlige litteraturfortegnelser.

Historievidenskab har som tema i nr. 3/4 valgt fascismen. Det er koncentreret om den tyske fascisme og i anmeldelsessektionen anmeldes hovedsagelig tysk litteratur. Karl Christian Lammers har skrevet en »Oversigt over fascisme-teorier« (s. 7-60) med hovedvægten lagt på nogle af de nyere marxistisk inspirerede teoretikere. Ib Thiersen har i sit specielle sprog skrevet en artikel om »Fascismens grundlag« (s. 61 - 120) med den spændende undertitel »Til det fascistoides a priori's konstitutionslogik, mens Uffe

Østergård har skrevet en litteraturoversigt »om kravene til en materialistisk fascisme-teori« (undertitel) hvor han diskuterer »Forholdet mellem »økonomi og »politik« i fascismen« (s. 121 - 167). Med dette hefte er der forelagt et omfattende orienterende materiale (240 s.), som kan bruges som en god indføring i emnet. Det skal efter planen følges op af et par større afhandlinger (oversættelser) i tidsskriftets skriftserie, f.eks. Annette Leppert-Fögens vigtige undersøgelse om småborgerskabet. Numret er lykkedes væsentlig bedre end de to første hefter. Heftet afsluttes med en »Beretning fra Linzer-konferencen« 1974 ved Karl Christian *Lammers*, som hovedsageligt består af *Lammers'* diskussionsbidrag, mens diskussionen iøvrigt ikke bliver refereret - et udførligt referat af konferencen findes i IWK 2-1975.

Politiske arbejdstekster indeholder i nr. 8 (juni 1975) en artikel af Bernd *Rabehl* »Den russiske revolution« (s. 3-33) og Nils *Aagaard/Viggo Bensby/Steen Larsen* »Den russiske revolution og KP-bevægelsen« (s. 35-92). Det er en kritik fra venstre hhv. »venstre« af den russiske revolution og den kommunistiske verdensbevægelse med helt originale vurderinger. I et særnummer af tidsskriftet fra dec. 1975 (dvs. marts 1976) offentliggøres to foredrag af Bernd *Rabehl* om »II. Internationale (s. 6-25) og »Den tyske arbejderbevægelse i Weimarrepublikken« (s. 28-64 inklusive diskussionsbidrag) og en artikel af *Rabehl* og Hans Dieter *Heilmann* om »Legenden om 'Bolsjevismen' af KPD« (s. 67-164). Åbenbart er *Rabehl* blevet et slags forbillede for nogle, der er oversat en del pjecer, bøger og foredrag af ham. *Rabehl* hørte oprindeligt til en slags anarkistisk-situationistisk gruppe (Dutsche hørte til samme forening), hans daværende teori er nu spædet op med læsning om arbejderbevægelsen og om af Marx. Han ved utvivlsomt meget, men principielt er han stadigvæk på »ultra-venstre«-positioner. Hans her trykte foredrag er næsten lige så gode som oversættelserne og betegnende for hans moraliserende historieopfattelse. Den sidste artikel indeholder en del faktuelle oplysninger er af den grund læseværdig.

I tidsskriftet *Kritiske Historikere* fra foreningen Kritiske historikere i København offentliggøres fra nr. 3-1975 specialresuméer - der har indtil nu været en del om arbejderbevægelsesproblemer. I nr. 4 og 5/1975 skriver Niels Henrik *Hansen/Lars Ege* en meget omfangsrig »kritik af Ib Nørlunds og Kommunistisk Forbunds (KF) behandling af DKP's historie med særlig henblik på en diskussion af de metodiske problemer, de to bøger giver anledning til«. I første del koncentrerer de sig om perioden 1930-38 (nr. 4 s. 14-40) mens 2. del hovedsagelig beskæftiger sig med KF's fremstilling (nr. 5 s. 30-45). I samme nr. kritiserer Steen Bille *Larsen* (s. 46-51) og Hanne *Rasmussen* (s. 52-56) oplægget. I tidsskriftets første nummer i 1976 offentliggøres en artikel af Niels Finn *Christiansen* om »Hovedlinjer i arbejderbevægelsens historie i 1870'erne« (s. 14-25). Det er en meget omfattende disposition for studiet af perioden. Ivan Z. *Sørensen* og Morten *Thing* skriver i *litteratur og samfund* nr. 11 (s. 2 - 62) en artikel om »Den politiske presse 1870 - 1900«. Det er et par af de vigtigste københavnske dagblade, herunder »Socialdemokraten«, der bliver undersøgt. Artiklen er et uddrag af en større opgave om pressesituationen. Bente *Bang* mfl. har i samme tidsskrift offentliggjort en rapport »Kulturstrategier i Weimarrepublikken« (nr. 12-13, 144 s.). Forfatterne vil med deres arbejde give en baggrund for de nuværende debatter om forskellige overbygningsforholds betydning for arbejderbevægelsen. De koncentrerer sig derfor især om KPD's forskellige forsøg på f.eks. at udvikle en arbejderlitteratur osv. Der bliver i den sammenhæng diskuteret forskellige centrale ting, ligesom forfatterne også går meget kort ind på SPD's tilsvarende forsøg og har et større afsnit om nazismens kulturpolitik. Desværre er der en del fejl i de historiske data.

I *Udkast*. Dansk tidsskrift for kritisk samfundsvidenskab nr. 4-1975 skriver A. *Jørgensen/Th. Nielsen* en kritisk artikel om »Politisering i fagbevægelsens uddannelser?« (s. 405-54), hvor de diskuterer arbejderoplysning i fagbevægelsens regi. Tidsskriftet *poetik* fortsætter i nummer 25 emnet som påbegyndtes i nr. 23 om kulturpolitik. Var det

dengang især den statslige og socialdemokratiske kulturpolitik i Skandinavien og om socialistisk kulturkamp så er nr. 25 med hovedartiklen af Ib Bondebjerg om »Bertolt Brecht. Ideologikritiker og proletarisk praktikant« (s. 38 - 115) og svar på denne af Viggo Mai Rasmussen (s. 116-125) og Rolf Reitan (s. 136-154) især helliget udviklingen i mellemkrigstidens Tyskland og Sovjetunionen eller som det siges i den redaktionelle indledning »Emnemæssigt behandler dette nummer følgende hovedområder: 1) den kulturpolitiske linje i Anden Internationales mønsterparti, det tyske socialdemokrati, 2) kulturdebatten i tilknytning til det sovjetiske og tyske kommunistparti i 20'erne og begyndelsen af 30'erne (Komintern), 3) kulturpolitikken i DDR i dag« (s. 6-7).

En Klaus Witte skriver i DDR-tidsskriftet *Deutsche Aussenpolitik* en læseværdig artikel om »Die dänische Sozialdemokratie und die europäische Sicherheit«. Selvom hans forudsætninger delvis er fejlagtige - man kan f.eks. næppe anse Svend Auken for en af de ledende socialdemokrater i 1967 (s. 922) - forekommer hans overvejelser ganske rimelige. I *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* nr. 4-1975 indleder Dieter Lange 15 flyveblade, opråb, artikler som den tyske kommunistisk inspirerede modstandsbevægelse udgav 1942-1945 i Danmark, dels i samarbejde med DKP og dels i samarbejde med en borgerlig modstandsgruppe. Uden at opnå en bredere modstandsorganisation og gennem det nogenlunde regelmæssigt udkommende blad »Deutsche Nachrichten« også opnået at den tyske soldateravis i København måtte tage stilling til bevægelsen - »Dokumente der Bewegung Freies Deutschland in Dänemark« (s. 403-29).

Arbetarrörelsens årsbok 11975 er udgivet under titlen »Kvinnor i arbetarrörelsen, Hägkomster och intervjuer«. Eva Karlsson har samlet materialet til denne bog og også skrevet en kort indledning af hvilken det fremgår, at der i Sverige foregår nogen kvindehistorisk forskning (i Göteborg), og at der allerede er udkommet lidt materiale til arbejderkvindernes historie. Det er mange forskellige ting, der bliver berørt i interviewene, og »årsboken« kan vel give folk, der arbejder med dette emne her i landet et par gode ideer. Det sidste bidrag i bogen er en artikel om den fornylig afdøde leder af Arbetarrörelsens arkiv i Landskrona; artiklen nævner enkelte ting og samlinger i dette lokalarkiv (og bibliotek), der er siden oprettelsen i 1945 indsamlet et ikke ubetydeligt materiale, Lennart Vallstrand »Edvin Ramberg - porträtt av en kulturstipendiat« (s. 119-128).

Journal of Common Market Studies, 13. årg. 1975 nr. 4, offentliggør som et særligt tillæg en samling artikler om »Social Democratic Parties of the European Community« (s. 415 - 502), deriblandt en artikel af Alastair H. Thomas om »Danish Social Democracy and the European Community« (s. 454-468) - artiklerne om det franske og italienske parti forekommer at være dem der giver mest. Alle artiklerne indeholder et specielt afsnit om partiernes holdning til fællesmarkedet. Det var ikke muligt at fremskaffe artikler om de socialdemokratiske partier i Beneluxlandene.

I *Sønderjysk månedsskrift* nr. 1-1975 skriver Sigfred Jespersen en fortsættelse af den i decembernumret påbegyndte »Flygtningehjælp og modstandskamp« (s. 21-26). Jespersen har åbenbart gjort et stort arbejde med at indsamle materiale, læst den tilgængelige litteratur om emnet og kan således give en alt i alt overbevisende fremstilling af emnet. I tidsskriftets nr. 10/11 offentliggøres erindringer af Fr. Lorenzen (Holbæk) om sin tid på valsen. Den bringer »små træk fra naverfolkets historie«, men derudover også nogle indtryk fra håndværkslivet i det hele taget, »En gammel Aabenraa-naver fortæller« (s. 403 - 417).

I *Clartés* dobbelt nummer 6-74/1-75 skriver Gelius Lund en længere artikel om »Etappe i enhedsfrontens og folkefrontens historie« (s. 1 - 38). Efter en meget kort oversigt over enhedsfrontens teoretiske udvikling og bestemmelse, går Gelius Lund især ind på Kominterns 6. (1928) og 7. (1935) kongres og deres betydning for udviklingen af den kommunistiske politik i tiden. Til en vis grad kritiserer han den 6. kongres' arbejde (især programmet) ved hjælp af 7. kongres' arbejde. Det er især de sekteriske træk i de

kommunistiske partier han nævner, f.eks. socialfascismeteorien, der ikke skelner mellem fascismens og socialdemokratiets klassenatur (s. 11). Han fremstiller dernæst de kommunistiske partiers politik i Frankrig og Spanien, som i praksis udviklede den nye politik op til 7. kongres. Der indgår et interessant interview med en gammel fransk kommunist om dette problem i artiklen. I *Tiden* 1976-2 er der udkommet en artikel om »Danmarks Kommunistiske Partis 16. kongres og overgangen til socialismen« (s. 79-84) Kongressen afholdtes i 1949 og artiklen diskuterer især spørgsmålet om proletarietets diktatur på denne kongres og dette principps stilling i programmet - det findes ikke i programmet.

Koldings højskoles tidsskrift *Tryk* har i anledning af USA's 200-års-dag udgivet et særnummer (6-1975), der indeholder en artikel af Bo Kjems »Socialisme i USA?« (s. 17-23). Artiklen giver indblik i nogle af arbejderbevægelsens historiske problemer, den følges op af nogle småstykker med relation til emnet.

poetiks nr. 26 består af en afhandling af Hans Erik Avlund *Frandsen* om »Historieproblemet hos Kierkegaard og den unge Marx« (s. 5-90). I indledningen gøres rede for artiklens politiske relevans og betydningen af de akademiske marxisters arbejde.

I *Historiske Meddelelser om København* 1975 offentliggør Hans Sode Madsen »J.C. Kressners optegnelser om urolighederne på Kongens Nytorv natten til den 5. april 1920« (s. 115-118). De er uden politisk interesse, beskriver kun hvad Kressner selv oplevede af et større slagsmål mellem politi/soldater og demonstrerende.

I det første nummer af det nystartede norske *Tidsskrift for arbejderbevægelsens historie* 1/1976, der udkommer som emnenummer om »Radikaliseringen av norsk arbejderbevegelse 1911-1923« med en del relevante artikler, findes også Evard Bulls helt centrale artikel fra 1922 »Arbejderbevægelsens stilling i de tre nordiske lande 1914-1920« (s. 3-28). Denne komparative undersøgelse alene gør anskaffelsen af dette nummer til en rimelighed. Som det fremgår af Odd-Bjørn Fures efterfølgende »Synsunker og historieteoretiske tendenser i forskningen om den norske arbejderklasse og -bevægelse i den radikale fase 1918-1933« (s. 29-62) har Bulls artikel udøvet en betydelig indflydelse i Norge i de sidste 15 år. Og med rette. Tidsskriftet skal forøvrigt udkomme halvårligt og koster 60.- nkr. pr. årgang (ca. 500 s.). Næste nummers tema skal blive »Arbeidskamper og faglig teori«.

Det beklages, hvis artikler, der burde have været omtalt i denne oversigt, mangler. Men i de senere år er der udkommet så mange nye tidsskrifter, og så mange ikke-historikere har arbejdet med problemer, der er relevante for arbejderbevægelsens historie, at det er svært at følge med. Oversigten har aldrig været indsnævret til kun at omfatte artikler fra de videnskabelige, historiske tidsskrifter, og det skal helst opretholdes. Men da det er blevet så meget sværere at følge med, skal det indtrængende henstilles til læseren at indsende oplysninger eller bedre endnu særtryk/kopier til redaktionen - det gælder også for de tidligere oversigtsartikler, altså for perioden fra 1968 og fremefter.